

תחת עול תנוק

במשך שנים ארוכות היו חיי קשורים איכשהו בי ג'יפים. איני יכול להתייחס אל הג'יפ כאל מכונה, כאל רכב. כמו אחר חיל ההנדסה, אני מתייחס אל הג'יפ כימעת כאל בעלי חיים. עד היום, כשאני רואה ג'יפ חונה ברחוב, אני שולח בו מבט ארוך.

ההיכרות שלי עם הג'יפים החלה בהפוגה הראשונה במלחמת העצמאות. כאשר פלוגתה — פלוגה ב' בגדוד 54, גיבעתי — הפכה מפלוגה רגילה של חי"ר לפלוגת קומנדו ממונעת, שזכתה (לאחר מכן) בשם "שועלי שימשון". היתה בה מחלקת ג'יפים ומחלקת-משוריינים, ויכולנו לבחור. בחרתי בג'יפים, ולא הצטרעתי על כך.

לא עברו ימים רבים, ובעת מירדף בשדה פתוח נתקל הנהג שלנו (נדמה לי שהיה זה עובדיה רכטמן, שראיתי השבוע בפעם הרשונה אחרי 30 שנה ברחוב, ובקושי הכרתי) בווּאדי חבוי. הוא עבר את הוּאדי ביעף, ואז נתקל בווּאדי שני, עמוק יותר. עפתי מן הג'יפ, והמיקלע שלי עף אחריי ונחת עלי. כימעת חתך את גרוני. כך נוספו כמה קווים מפת-הצלחות שעל גופי. מחלתי לגיפ, כי הוא העניק לי כמה מן הרגעים המאושרים ביותר של חיי. זה היה בימי-הפוגה, כאשר היינו עוברים ביעף בחוצות גדדה, רחובות וראשון, במהירות של 100 קמ"ש. הגורות-התחמושת של מיקלענו היו תלויות על צווארינו ומבהיקות בשמש (לשם השוויץ בלבד). הרוח שורקת סביבנו ומניפה את שערונינו. היינו בטוחים שאנחנו נראים כגיבורים וששום גערה לא תוכל לעמוד בפנינו. (אמונה זו התבררה, לצערנו.)

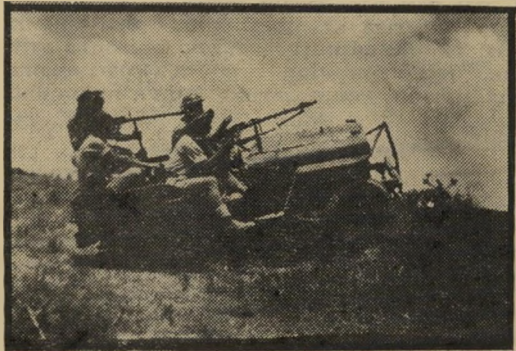
הג'יפ הפתוח, ששימשו קידמית מורדת, ושכולו אינו אלא פלטפורמה דוהרת — מי ישוה לו? תחושת הסכנה, הרוח, השמש, הגשמים בחורף — ההרגשה שאתה דוהר במהירות-שיא ומתמזג בכל זאת עם הטבע, שאתה רואה ושומע ומריח את השדה, שאתה מתמודד עם איתני-הטבע — אין דומה לה.

רגעים משכרים — כאשר דהרנו בכביש ולפתע ראינו ספיטפייר מיצרי, שלא שמענוהו ביגלל רעש המנוע שלנו, צולל לקראתנו ויורה בנו כדורים נוחבים וזהרים, ואנו פותחים במירוץ על חיינו. זחילה איטית בלילה, בין כפרים ערביים, כשגם המנוע כאילו מרגיש מה קורה ומנמיך את זימומו. דהירה בויג'אגים בין פגזים מת-פוצצים בשדה פתוח ליד נגבה.

אני זוכר פגישה עם אחד הטנקים הראשונים של צה"ל — שרמן שנראה לנו ענקי — במרכזו של כפר נטוש. הטנקיסטים היו רובצים על המיפצלת שלהם ומסייגים בנו למעלה, תרתי משמע, ומתלוצצים על קופסת-הסרדינים שלנו. ואני משיבים להם בכוון השוויץ על ארון-המתים הנניד שלהם. "לא צריכים שיריון! תן לנו מהירות, והכל יהיה בסדר!"

זה לא עור לאבד מלה בנדורסקי, הוא בנדורי, השוער של מכבי, שעלה בפעולת-קרב לילית על מוקש, אשר ריסק את החלק האחורי של הג'יפ, ושהגיע לבסיס כשהוא נוסע על שני גלגלים בהנעה קידמית. הוא לא ידע איך הגיע, וגם לא מה קרה לשניים שישבו מאחור. נדמה לי שאינו יודע עד היום.

אחרי המלחמה קניתי ג'יפ, ועוד ג'יפ, ועוד ג'יפ.



הג'יפ

אחד מהם היה בעל קאבינה של עץ. הג'יפ מחה על התעללות זו כאשר התהפך — התהפכות כפולה — בגליל, אך הקפיץ שלא להרוג אותי ואת שתי הפסגיות שלי, כעבור זמן-מה התהפכה רחל אחתי באותו ג'יפ בכביש חיפה. כמה שנתונים של ילדים זוכרים את רחל כה"מורה עם הג'יפ". בבוקר, כשחששה (כמו בכל יום) שמא תאחר לביית-הספר, היתה חוטפת את הג'יפ ומגיעה בו עם צילצול הפעמון. לאחר מכן הייתי אוסף את הג'יפ הנטוש ונוסע לעבודה.

נפרדתי מן הג'יפים בכאבילב — כשם שנפרדתי מדודניהם, האופנועים — כדי לעבור למכוניות שמרניות יותר, בעלות מהירות בטוחה יותר. אך ליבי נשאר עם הג'יפים.

צה"ל בלי ג'יפים? אבסורד!

* למי שאינו יודע: השם הנהדר הזה, המביע את כל אופיו של רכביי זה, אינו אלא שיבוש עממי של האור תיות ג'יפ, שנתן ראשי-התבות של General Purpose Vehicle ("רכב כל-תכליתי").

הישר של מני פאר, הגסי-כלשהו, וההומור העדין, החבוי של מרווין אך הצוחק בעיקר מעצמו. לפני שנים שנים הנהגים באותה תוכנית ביולוג ישראלית בשם (אם תפסתי את השם נכונה) גאזי יעקוב. הוא הועסק עלידי סוכנות-החלל האמריקאית במחקרים בייבשת ה"קוטב הדרומי. נראה שבילה כמה שנים בחברה אמריקאית. הוא דיבר בצורה תרבותית, היה לו חוש-הומור עדין, ונדמה שהיווה מאין סינתזה של שני האחרים.

לדעתי יכול להיווצר כך טיפוס כימעת אידיאלי (לפי טעמי): ישראלי לעניין, לא-פורמלי, פתוח, בתוספת מידה של תיחכום, עידון והיכולת לחיות בחברה תרבותית. מכיוון שאיננו יכולים לשלוח שלושה מיליון ישראלים להתמחות של כמה שנים בחוץ-לארץ, אולי כדאי לחשוב על שיטה אחרת לטיפוח טיפוס מעין זה?

הו. הא. מה קרה?

אותו מרווין האמליש כבש את לבי ברגע הראשון בדבר אחד: הוא הפגין את שאט-נפשו ממינהג ישראלי



השנוא עלי אולי יותר מכל: מחיאות-הכפיים הקצובות. נכחתי פה ושם בהצגות-תיאטרון ובקונצרטים בווינה ובטורונטו, בפאריס ובבוסטון, ומעולם לא נתקלתי במינהג בארצות-הברית.

כדאי להרהר בו לרגע-קט.

מתי אהא מוחא-כף? כשמשוה מוצא חן בעיניך. היתה לך חוויה תרבותית, ואתה רוצה להודות למי שגרם לך או ששמעת דברים שנראו לך, ואתה מבקש להביע את הסכמתך. כך או כך, זהו תגובה אישית. אתה מרגיש כך, ואתה רוצה להביע משהו.

לא כן מחיאות-הכפיים הקצובות. הן באות להעניק לך את ההרגשה שאתה שייך להמון — נקרא לילד בשמו: לעדר! — וששוב אינך יצור אנושי בודד. המלחין האמריקאי הבחין בכך מייד, כאשר התלונן על כך שמחיאות-הכפיים התחילו עוד לפני שהתחיל לנגן. אם כן, על מה מחאו כפיים?

התשובה היא, כמובן, שמחיאות-הכפיים כלל לא נועדו לו. באולם ישב מידגם מייצג של ישראלים מצויים (יסלחו לי על הביטוי). והם רצו להוכיח לעצמם שהם חברים, מישפחה גדולה אחת, שבת-אחים-גסי-יחד. מחיאות-הכפיים הקצובות הן המכונה המשותפת הנמוך ביותר, הן מהוות הצהרה קולקטיבית האומרת: חדלנו להיות בני-אדם, והפכנו המון, יצור אחד בעל מאות ראשים, מיפצלת טורפת.

מבחינה זו, אין הבדל בין מחיאות-הכפיים הקצובות בקונצרט ובין השאגות של "זיג-הייל! זיג-הייל!" מימים עברו. ולהבדיל — מה ההבדל בין המחיאות הקצובות ובין השאגות "בגין! בגין! בגין!" המהדהדות עתה באוזנינו? או: "הורה-מת-קרה...?"

ההמון שאג — מי לא יירא?

היי הג'יפ, היי הג'יפ

בימי מלחמת-העולם השנייה התפרסמה קאריקטורה של ביל מולדן, החייל-הצעיר, שבה נראה חייל מליט את עיניו ויורה בגיפ שלו, שנפגע בתאונה, בדומה לפישי היורה בסוסו האהוב, אשר רגלו נשברה.

זה היה מצחיק, אך זה היה גם מאורע-מאד נוגע ללב. נזכרתי בצורה זו לפני כמה ימים, כאשר קראתי שצה"ל מוציא משורותיו את כל הג'יפים, מילבד' הרכב הקרבי, הסיבה שהזכירה: ריבוי התאונות שבהן מעורבים ג'יפים. בנישמתי הולתי דימעה חרישית.

אילו הייתי נוטה לחלום חלומות-בלהה, הייתי בוודאי רואה את עצמי עומד למישפט לפני הרכב של שלוש מצלמות-טלוויזיה, כשמכשירי-הקרב בקולר-ים את פרטיה-אישום: עבירה על הסעיפים 1 עד 101 של חוק-הג'ינגל, פסק-הדין — תלייה מאנטנה.

הייתי קשור לאחורונה במערכת-ההסברה של תנועה מסוימת. כאשר נדונה הופעתה בטלוויזיה, החלטתי שהיו אלה שידורים בלי פעלולים, בלי ג'ינגלים, בלי פלש-באק, בלי זוויות-צילום, בלי צילומים מזויפים של נאומים בכנסת, בלי מסך אחורי, בקיצור — בלי כל היקף לליבו של איש-טלוויזיה אמיתי. ותחת כל אלה, יישבו שני אנשים מול ה"מצלמה וינסו לנגח שיחה רצינית על כמה מהנושאים המרכזיים העומדים לפני הבורח. את הרעיון סיפק הפרופסור ירום ור-דימון, איש בצלאל, ועל המלאכה ניצח ג'אד, הוא יהודה נאמן.

המדיום כולו הודעו. הבו נבט מעדשות המצי' למות, ולא הייתי מתפלא אילו פתחו בעיצומים. ה"גלגלים של מכשירי-הק" לטה כימעת עמדו מלהס' תובב. המנורות כימעת הס' תיררו את עינינו בבושה. זאת טלוויזיה זאת? —

הם זעקו בזעם אילם. זה רדיו מצולם! זה עיתון בצבעים! זוהי הפרה של כל כללי הטלוויזיה! הסתכנתי ודבקתי בהחלטה. וכך היו שידורים אלה מעין איים בים הציבעוני של תעלולים ופעלולים, קריי-ניות יפהפיות ותחתים של תינוקות, אווזים מפטפטים ומוקיונים צפים במים, סצנות מפוברקות מן הכנסת ואנשים מיקריים שנקלטו במיקרה ברחוב ואמרו במיקרה בדיוק מה שהמפלגה רצתה לשמוע. סתם קטע משעם ורציני בין שני שידורים מרהיבים של המערך והליכוד, שביטאו בכישרון עילאי ובתקציב-ענק את האפס המוחלט. האם זה היה כדאי? איני יודע. האם זה היה מתוכנן? אולי. אך בדבר אחד אני בטוח: זה התאים לרוח של בחירות תרבותיות בחברה דמוקרטית.

דמוקרטיה אינה שילטון האספסוף. כזה יש גם במיש-טרים אחרים. דמוקרטיה אינה הטכס של הטלת פתקים לקלפיות. כזה יש גם בברית-המועצות ובכמה מיטרים פאשיסטיים בדרום-אמריקה. המשמעות האמיתית של ה"דמוקרטיה היא ההכרעה החופשית של ציבור, השוקל את האלטרנטיבות, והבוחר ביניהן בהיגיון.

מכל זה לא נותר זכר ב"דמוקרטיה" הישראלית, המתנדנדת בין שפת-הג'ינגל באסיפות-העם ושפת-הג'ינגל בטלוויזיה. הפניה אל הציירים השפלים ביותר של ההמון והאלימות של האספסוף קשורים עם האידיוטיזם המתוכנן הנשפך מן המקלטים, כתחליף לקריקס רומאני. מה לכל זה ולדמוקרטיה? איוו הכרעה תיתכן כאן?

בכל מערכת-בחירות זו, לא אמרו רוב המיפלות — הקטנות אינן עולות מבחינה זו על הגדולות — אף מילה רצינית אחת על הבעיות היסודיות העומדות לפני המדינה והחברה.

מי שמשלים עם תופעה זו, ומי שנותן לה יד — אינו אלא שותף לפשע, שותף להרס הדמוקרטיה. לא הייתי רוצה להיות שותף לשפיכת הדם הזה.

מני. מארווין

וכל השאר

לא ידעתי דבר על מרווין האמליש, מלחין-הלהיטים היהודי-אמריקאי, עד שראיתי על המירקע, בשעה ש"הופע בתוכניתו של מני פאר.

כשראיתי, היה לי מוכר מאוד. שהרי זהו האינטלקט טואל היהודי-אמריקאי הטיפוס, פקעת של עצבים, מתוחכם עד-אי-גבול, בעל חוש-הומור הדומה לאיזמל העטוף במשי, מנתי-מישכל המרקיעה שחקים, מופרע על כל הראש. נדמה שהוא כותב את כל הספרים המורפיעים באמריקה, וגם קורא אותם. הוא כותב את השירים, שולט בעיתונים, מסיק את הסרטים וגם משחק בהם. פורטנוי, גולד, גיבורם של מאה ספרים אחרים.

(פעם הודתה לפני צעירה נוצרית, בלונדית ותכולת עיניים, שישבתי עימה בבאר אינטלקטואלי במנהאטן, שמעולם לא הלכה אלא עם גברים יהודיים. כל האחרים משעממים. אחרי שהלכה אל הפגישה השבועית עם ה"פסיכרואנליטיקן שלה, הודתה לפני ידידה היהודי, מו"ל של ספרים, ש"עולם אינו הולך אלא עם שיקסעס. ה"אחרות אינן מגרות אותה.)

כשקשבתי לדו-שיח בין מני פאר ומרווין זה, היה נדמה לי שהם מייצגים את ההבדל העצום שנוצר תוך שני דורות בין היהודי האמריקאי והיהודי הישראלי. השניים דיברו בשתי שפות. ההומור שלהם פעל בשני מישורים שונים. במשך דקות ארוכות התרשמתי כי אין הם כלל תופסים זה את דבריו של זה. ההומור הישראלי